

Pál bácsi

A radnai rendből, mint laikus barát rendszeresen járt hozzánk koldulni.

Egyszer karácsony hetében talált a falunkba csöppenni. Alig beköti éjszákára kisdéd szamarát Tanner Vendel istállójába, reggelre szakadt le akkora hó, a legjobb indulattal sem tudott kétkerekű koleszán kitájékozódni a szalmakazlaknál is magasabb hóbuckák közül.

Mit volt mit tennie, ott maradt. Marasztalták is.

Ünnep készülődött. Sült, főtt rotyogott minden házban a sokféle jó, vendégnek is jutó falat. Pál bácsi szamara is ropogtatta a réti kaszálásból gyűjtött szénát, kirostált abrakot. Ilyenkor isten lovának tisztelték, nem hitvány számárnak.

Gazdája sem éhezett. Valamennyi ház tisztességnek tartotta, ha a zsiros szőrruhájú koldus az asztalukhoz telepedett.

Ezekben a napokban a tanítóság kegyeletes élőképpel kedveskedett a lakosoknak. A műkedvelősök a betlehemi istállót ácsolták össze az iskola öszszenyiló tantermében és Pál bácsit szemelték ki Szent József megjelenítésére. Boltozatos, kopasz feje, ősz körszakálla, szelidkés arca kívánni valót nem hagyott senkiben.

Háromnapos pólyás voltam, az ölébe ültettek, mint a názáreti ács fiát. Az iskola falát majdnem szédűtötték a szájtátiak, annyira szívükre szolgált a kép. Háromszor előtapolták a jelenetet, pedig abban egy sóhaj el nem hangzik, egy moccanatra nincs parancs. Csak a nyeles lapáton föl villanó görög tűz sistergése hallatszik. Évek haladásával, ahogy a magam lábára álltam, megismerhettem Pál bácsit. Évente kétszer is végigrimánkodta a falu minden utcáját, s ha összetalálkoztunk valahányszor, édes almával, lószemű szilvával, csimbóknyi szőlőfürttel kedveskedett, mikor minek volt erő ideje. Nem felejtette közös nagy sikerünket. Barátságunk egyre erősödött.

Iskolás gyerkőc voltam már, egy aratás előtti napon istentelen jégverés takarította be a mindennapi betévőt. Búzaszál lábbon nem maradt a széles határban. A kukoricatáblákat a csutig belebunkózta a földbe. A fákat széthasogatta, miután termésüket semmivé tette, a házak födelét összeroppantotta, a falakról a tapasztást a vályogig lefeszegette, az ablakok üvegét szilánkká tette. Alig dolgozott fél óráig.

Szülék, a szomszédok, az egész falu a végítélet bekövetkezését jajongta. Most halunk éhen!

Mi, gyerekek segítettünk sírni. A felnőttekkel kóvályogtunk újra, meg újra látni a kárt. Nem hittünk a szemünknek. Ami mutatta magát kalászban, rügyben, ágszagató gyümölcsbőségben, az nincs.

Amíg az utcáról a kert alá mentünk, véltük, hátha rosszul látunk, hátha nem is igaz, hátha odalent virul minden.

Az emberek a kapufélfákba kapaszkodva panaszkodtak egymásnak.

Eközben látom ezüstösen sűrke fülesével a faluvégről hangtalanul közelít Pál bácsi kolesza.

Úgy járt közénk, mintha hazajött volna. Azt sem tudom, mivel köszönt.

Ott termett az embergyűrű szélén. Szó nem hagyta el a száját. Nem is várták tőle a vigasztalást.

Éngem vállon fogott, s bizalmas suttogással mondta.

— Ne pityeregj, gyere velem koldulni!

Milyen a gyerek? Él az alkalommal.

— Mikor indulunk?

— Azonnal. Én húzom a gombos harmonikát, te szeded az alamizsnát. Aztán ha megtanulod az éneket, együtt fűjjük.

— Kezdjük!

— Várjál, hékás. A te faludban mindenki koldus. Adni kéne nekik, ha volna miből. Itt most csúfolódásnak vennék a koldus szavát.

Életre kapnak újra. Vénségemre sokszor láttam ilyet.

Tyúktojásnyi jéggel tette semmivé Kondoros tájékát az égiháború. A kospasz földhöz verte magát fájdalmában a nép. Másnap a hajnalok hajnalával ásóra, kapára. Vetették a száznapos kukoricát, a kölest, tatárkát, a tarlókrumplit.

Még ennél is cifrábban bánt el a fölöttünk lakó egy ízben Medgyes, meg Csaba határával.

Nyári jégjáráskor, a mostanihoz hasonlatosan a földdel tett egyenlővé mindent a vihar.

Mit tehet a paraszt? Fölcsődik, nekiáll, szánt, vet. Reménységesen bújik elő a csinkanti kukorica, a hamari köles, a sietős murek, a csicsóka krumpli.

Az emberek fölsóhajtanak. Megmaradunk!

És akkor hat falu ellen megint elpüföli őket a jég. Fogvicsorgatva, imák és káromkodások között újra csak szánt, vet, boronál és reménykedik.

Igaz, subában aratták a zúzmarás kölest, csákánnyal ásták föl az apró krumplit, de azért kitelelt mindenki.

Ugyan évekig nem vettek rámás cizmát, delin kendőt a vásárookban.

Jól elhagytuk a falumat, megteltem reményekkel. Holnap már apámék vetnek, ha eljön az ideje, aratnak, s én is keresgetek majd hozzá Pál bácsival.

Battonya felé vettük utunkat. Határi dülőutak pántlikáztak a közbeeső faluk között. Lévésdombegyháza esett utunkba. Ott sem kéregettünk. A határuk törtkalászu búzaföldekkkel, rongyosra vert kukoricatáblákkal, megragyásodott dohányföldekkkel feketéllett. Azoknak sem kellett a koldus.

A falu ugyan sértetlen. Oldalt ment el mellette a jégfelhő pásztája, de a nép úgy állt kint fürtökben az utcákon, ahogy nálunk. Nem csúfoltuk őket koldusi nótákkal.

Amúgy is csak Lévés a falu, ami Pál bácsi szerint azt jelentette, hogy leves. Mivel ezek a legjobb termések idején is levesen élnek. Azért lévés, mert abból annyit ehetnek, amennyi beljük fér. Következett Nyikszprót. Határa vidáman virult. A búzaföldeken javában kaszáltak az aratók, a kukoricák zöldelltek.

Nyikszprót Pál bácsi szerint Nincsenyér falva. Onnét kapta csúfondárosan igaz nevét, hogy itt aztán nincs kenyér jégverés nélkül sem.

— Ezeket nem sújtotta a jég, itt gyeregem, rákezdjük a keservest.

Ahogy az első házat elérjük, húzza a gombos nyekergőt. Előre ereszti a hangját.

Sarokvasán csikorgó kiskapu nyílik, hajlotthátú nénike papucsol belőle felénk, kezében kis hegyes kés. Pál bácsi rám szól.

— Kapd elő a zománcos findzsát.

A néni búzaszemnyi zsírt hozott a késhegyen, aggódó figyelemmel törölte a csupor szájára. Szép köszönet érte és hálálkodás.

— Ezerannyi jusson érte!

Csacsizunk tovább. Fél utcahosszat is szól a gombos. Lélek nem rezdül, mire szeplős arcú kisgyerek botorkál elénk, fél kanál lisztecskét tolva maga előtt. Valaki kapu mögül vigyázza lépteit. De neki is hála, köszönet és kívánság ezerszer annyira!

Szól a gombos, szalad előttünk, beszolgál minden házba, utolér minden otthonlévőt.

Kerülködik egy cső kukorica, egy tojás, egy szem főtt krumpli, egy karéj kenyér.

Minden adománynak illő zacskója, zsákja, kosara a kolesz farában.

A csacsi kitanult számár. Valahány adakozáshoz szó nélkül megáll. Érti az emberi beszédet? Amikor az ezerannyira szó elhangzik, indul. Fülét hátra csapja, aztán előre vigyáz vele.

Nagydombegyháza felé haladtunkban Pál bácsi hangosan gondolkozik.

— Na, majd ezek a gazdagok kinyitják a bugyellárist! — Három síp hangja egyszerre gurul előttünk, ahogy beérünk.

Itt már egyfillérest is kapunk. Néhol három-, kétfillérest egy marékkal. Itt-ott fehér tízfilléresek pottyannak.

— Fillérből a pengő!

— Én pengőt nem látok — évelődök vele.

— Ó, annak nagy foga van. Az másfél napi napszám. Akkora bűne nincs itt senkinek, hogy pengőssel akarná jóvá tenni.

De az egyéb bővebben csurran. Frissiben sült rózsás cipó, evésnyi füstölt szalonna. Tojás.

Végigvánszorogtunk vagy húsz utcán, mire a battonyai út felé kanyarodott az erre is járatos csacsi. Otthonosan állt az utolsó házbeli kocsmá elé.

Két csapláros legény kijött, leemelték a liszteszsákokat, a tojással teli póvályost, a krumplis kosarat, vitték mázsára, hozták az érte járó. Pál bácsi meg sem mozdult. A pénzt számolatlanul tette a nagybélú, füles bádoggpörsölybe. A számár, talán a megszokott csörrenésre tanultan, megindult a délutánodó battonyai úton.

Megyünk némán hosszú kilométereket az elnéptelenedett határban, amikor sebes vágóban rohog mögüllünk valami megvadult lovas kocsi. Nagy port vágva áll meg előttünk. Szamarunk se té, se tova. Mire kibodorodnak a porból, hát uramfia, kit látok? Anyám ugrik le Busa szomszéd kocsijáról, s hamari kézzel marékolja el a füles kantárszárát, de se déjcsértessék, se agyonisten, hanem szokatlan hevességgel recsentsen rá Pál bácsira.

— Szégyölhetné magát okos ember letére, hogy ezt az embercsimaszt a nagy riadalmunkban elkóborította a háztól. Hogy is töhetött ilyent? Hát nem egy napja ismerjük egymást!

Szavai közben eleresztette a csacsi kötőfékjét, éngem kifeszítetett a koleszból, föltuszkurált a lovas kocsiára.

Pál bácsi se holt, se eleven.

Busa szomszéd már meg is fordult velünk a visszamenő útnak, s csöndösen megállította lovait, mire Pál bácsi fölocsúdott.

— Már meg ne haragudjon Juliska, nem akartam én a maga fiának rosszat. De ennek a tanultságának a maga gyereke még valamikor hasznát veheti.

— Ne adja a teremtő!

— Ne adja, nem kívánom neki, hanem maga is tudja, ahány kenyérekere-
set, annyi darab kenyér. Nézze, odaadok 50 fillért, ennyit megkeresett mellet-
tem, meg a kosztját. Itt van, Juliska.

— Ugyan Pál bácsi. Miért piritja a képem bőrét?

— Ne vesse meg, együtt koldultunk. Vele haladósabban jártuk alamizsnás
utunkat.

— Tegye el, Pál bácsi, vegye úgy, hogy én adtam.

— Nem szemrehányásból mondom, maga Juliska tízszeri kopogtatáson-
ra sem adott ennyit. Tudom, ki mennyit szán, annyit ad. Kérni szoktam, nem
követelni.

De ha már ennyiben tartunk, megmondom, a koldus sem úgy terem ám,
mint a vadalma. Arra születni kell. S ha mellé áll tanítómesternek Pál bácsi
képében a muszály, abból lesz az érdemes kéregető. Annyit megmondhatok,
nem is vizsgálatásul mondom, de igaz szívből, hogy jó koldus lenne a maga
fiából. Ebbe belenyugodhat.

Kutya bácsi

Gyalupadnyi távolságra dolgoztunk egymás mellett Martonosi műhely-
ben. Igaz nevén Mangár Jánosnak hívták. Tudott olyan hallgatag lenni, akár
az utazó csillag. Ha szerszámai nem beszélgetnek, azt lehetett volna hinni,
hogy a szomszéd padnál nem mozog senki.

Annyi időre meg nem állt, hogy a száját megtörülje. A műhely pora úgy
települt hajára, szemöldökére, pilláira, szája prémjére, ahogy rég használt
szerszámokon megül.

Valamikor Aradról lépett át a katonai szolgálat elől. Ám itthon tíz tete-
jével megadta az árát. Sor idejét a negyvenhatosban töltötte. Leszerelése
után Martonosi mester visszavette. Mint valahányszor, ha nagygyakorlatok-
ról nyaranként visszaeresztették.

Mangárnak nem kellett bérgép, szabász, épületlakatos, üveges és mázoló.
Egy személyben maga megcselekedett mindent.

Martonosi szombat esti fájront után annyit mondott Mangárnak, hogy
száz darab négyszemű szimpla ablak, két szárnyra készüljön. Hétfőn hajnal-
ban már a fás színben válogatta a hozzávaló matériát. Egész héten fűrészelt,
gyalult, csapozott, vasalt, grundolt, üvegezett. Szombaton délután száz pu-
szilni valóan szép, csillogó szemű szimpla ablak állt glédában.

Nem láttuk örülni, se szomorkodni, kocsniába, moziba menni. A raktár
forgáccsal tömött priccén aludt, rongypokróccal takaródzott. Gondoltuk,
valami mélyre temetett titka lehet, amit egész életében gyászol.

Nyári nagygyakorlatokra indultában annyit bökkenteit Martonosinak:

— Visszavesz?

— Gyöjjön. Itt a helye!

S mindig úgy jött, mint aki hazaérkezik. Akárhány hónap után, akár-
milyen napszakban érkezett, állt a padja mellé, ujjbögyeivel megérdeklődte